

‘Ambtenaren en spreadsheets maken politici niet overbodig’

➔ Topambtenaar Ter Haar uitte kritiek op politici

➔ Zij zouden zich te veel laten leiden door waan van de dag

➔ Experts plaatsen daar kanttekeningen bij

Daan Ballegeer en Jean Dohmen
Amsterdam

Laten politici zich leiden door incidenten? Is het ambtelijk apparaat zo veel tijd kwijt aan het bestrijden van slechte plannen? Zou het voor de kwaliteit van beleid beter zijn als de impact van dat beleid beter in kaart wordt gebracht? Topambtenaar Bernard ter Haar vindt van wel. In een interview met Het Financieele Dagblad was hij somber: er zal volgens hem niet snel iets veranderen. Politici zouden ‘weinig behoefte hebben aan tegenmacht’.

‘Bernard ter Haar vergeet wat de ambtenarij is: een uitvoerende macht, die moet doen wat politici willen’, zegt de Leidse hoogleraar staats- en bestuursrecht Wim Voermans. Hij ziet dat ambtenaren als Ter Haar ‘soms verdwaald raken in een eigen denkwereld, waarin het ambtenarenapparaat in de weg wordt gezeten door kwaadwillende politici die bezig zijn met de waan van de dag’.

‘Een spreadsheet kan je nooit vertellen welk besluit te nemen’, schrijft Voermans in zijn nieuwste boek, *Het land moet bestuurd worden*. Hij licht toe: ‘De technocratie die Ter Haar voorstaat, is de dood in de pot van de democratie. Mensen als Ter Haar proberen het hart uit de politiek te rukken. Dat is dodelijk, want burgers herkennen zich niet in een technocratie.’

Emeritus hoogleraar bestuurskunde Arno Korsten is het wel met Ter Haar eens dat politici vaak niet zitten te wachten op kritiek: ‘We hebben natuurlijk ook een versnipperde democratie. Als een coalitie van vier partijen het eindelijk eens is over een plan, is daar al een politieke knokpartij aan voorafgegaan. Dan willen ze aan de slag.’

Korsten vindt het niet terecht dat Ter Haar de schuld voor slecht beleid exclusief bij politici legt. ‘Met die opmerking schiet hij in zijn eigen voet. Al die plannen zijn echt niet alleen door politici bedacht. Ambtenaren zijn daar, in de

Premier Rutte geeft zijn eerste tv-toespraak over corona, maart 2020. FOTO: ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

advisering of bij de voorbereiding, ook bij betrokken.’

Volgens Paul Frissen, hoogleraar bestuurskunde van de Universiteit Tilburg, is de inhoudelijke kennis van het ambtelijk apparaat afgenomen. ‘De verklaring daarvoor is dat hoge ambtenaren eens in de zeven jaar moeten rouleren. Ze zijn meer in een managementrol terechtgekomen.’

Korsten vindt het een goed idee om de gevolgen van beleid vooraf beter in kaart te brengen. Helemaal nieuw is dat niet. ‘Het gebeurt al, maar het is zeker

‘Plannen zijn niet alleen door politici bedacht. Ambtenaren zijn bij de voorbereiding en advisering betrokken’

niet altijd voldoende. Een zwaardere toets zoals Ter Haar wil is welkom, maar ook die kan na verloop van tijd weer een bureaucratisch ritueel worden.’

Frissen is kritisch: ‘Van beleid valt nooit 100% te voorspellen of het werkt. Dan haalt geen enkel voorstel het meer. Bij de eerste persconferenties over corona zei premier Mark Rutte dat hij 100% van de beslissingen moest nemen op basis van 50% van de kennis. Wij bestuurskundigen vinden dat niet uitzonderlijk. Het is de essentie van politieke besluitvorming: knopen doorhakken waar feiten tekortschieten. Als we alles konden uitrekenen, hadden we geen politici nodig.’

Ter Haar hekelde ook het politieke spel waarbij partijen deals sluiten. Die koehandel is een legitiem politiek instrument, vindt econoom Cees de Geest, oud-ambtenaar bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zo is ook het algemeen mannenkiesrecht ontstaan. ‘In 1917 haalden de socialisten dat binnen en in ruil kregen de confessionelen overheidsgeld voor het bijzonder onderwijs.’

Hij erkent dat koehandel niet altijd

tot de beste oplossingen leidt. ‘Maar het is het hoogst haalbare in een situatie waar meningen, wensen en belangen zo ver uit elkaar liggen dat een consensus voor elke kwestie apart niet haalbaar is.’

Economen moeten uit hun ivoren toren komen, vindt De Geest. ‘Dus niet enkel met adviezen komen die op zichzelf beschouwd het best zijn, maar die niet erg aansluiten bij de politieke werkelijkheid.’

Hoogleraar Frissen relativeert de rol die economen kunnen spelen bij het in kaart brengen van de economische impact van nieuw beleid. Wie absolute antwoorden zoekt, wacht een teleurstelling. ‘Veel economen denken dat zij een soort natuurkundige kennis over de wereld hebben. Maar het hele idee van op bewijs gebaseerd beleid bij sociale wetenschappen is een groot misverstand.’

Dat politici vooral oog zouden hebben voor de korte termijn, is volgens hem ook niet waar. ‘Er is juist, op alle beleidsterreinen, sprake van grote continuïteit én majeure veranderingen in een duidelijke richting op langere termijn.’